

Parçalandı ve yeniden kuruldu: 1933'te SPD'nin yasaklanmasından yeniden başlangıca sendikalar

Gewerkschaft Underdog · Sürüm 1.0 · 30 Eylül 2026

1933 baharında sendikalar parçalandı ve SPD yasaklandı. On iki yıl boyunca çalışanların özgür bir temsili olmadı; örgütlenenler bunu sürgünde ya da gizlice, hayatlarını tehlikeye atarak yaptı. 1945'ten sonra birleşik bir sendika ortaya çıktı ve Temel Yasa örgütlenme özgürlüğünü güvence altına aldı.

1933 baharında Almanya'daki özgür işçi hareketi birkaç hafta içinde ortadan kayboldu. Önce sendikalar parçalandı, ardından Sosyal Demokrat Parti (Sozialdemokratische Partei) yasaklandı. On iki yıl boyunca çalışanların özgür bir temsili olmadı. Ardından ortaya çıkan, eski hareketin yeni mekânlardaki hâli değil, yenilgisinden ders almış bir hareketti.

Parçalanma haftaları

Hiçbir şeyi kurtarmayan uyum

30 Ocak 1933'te Adolf Hitler Reich Şansölyesi oldu. En büyük sendika konfederasyonu olan, Theodor Leipart başkanlığındaki Genel Alman Sendikalar Birliği (Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund, ADGB), sonraki haftalarda örgütünü korumaya çalıştı. SPD'den uzaklaştı, yeni hükümete sosyal konularda iş birliği önerdi ve üyelerini, rejimin „Ulusal Emek Günü" ilan ettiği 1 Mayıs kutlamalarına katılmaya çağırdı.

1 Mayıs onlarca yıldır işçi hareketinin günüydü. Hareket, bu günün yasal ve ücretli bir tatil günü yapılmasını uzun süredir talep ediyordu. Nisan 1933'te rejim bu talebi yasayla yerine getirdi. Günü sendikalara hediye ediyormuş gibi görünerek onları kendi günlerinden etti.

Sendika yönetiminin bu uyumu bugün hâlâ tartışmalıdır. Kimileri bunu örgütü o dönemi atlatarak kurtarma girişimi, kimileri ise karşılıksız bir teslimiyet olarak görür. Bu uyum, siyasetten uzak bir sendikaya göz yumulacağı umuduna dayanıyordu. Bu umut boşa çıktı.

Gewerkschaft Underdog e.V.

Posta adresi: Ehrenbergstraße 16a,
Scanbox #12300, 10245 Berlin

Dernekler sicili VR 42624 B
Charlottenburg Sulh Mahkemesi

info@gdog.pro
www.gewerkschaft.berlin

© 2024–2026 Gewerkschaft Underdog
(Berlin), CC BY-ND 4.0

Gizlilik Beyanı:
gewerkschaft.berlin/tr/gizlilik

Kullanım Koşulları:
gewerkschaft.berlin/tr/kullanim-kosullari

Makine çevirisi. Bağlayıcı olan, eğer varsa, yalnızca Almanca metindir.

2 Mayıs 1933

Mayıs kutlamalarının ertesi günü SA ve Nasyonal Sosyalist İşletme Hücreleri Örgütü (Nationalsozialistische Betriebszellenorganisation, NSBO) bütün Reich'ta özgür sendikaların binalarını işgal etti. Sendika görevlileri tutuklandı, kötü muameleye maruz kaldı, kamplara götürüldü. Kasalara, binalara, matbaalara ve sendikalara ait işletmelere el konuldu. Çalışanların onlarca yıl boyunca aidatlarıyla kurduğu her şeye bir sabah içinde el konuldu ve bunlar daha sonra Alman Emek Cephesi'ne (Deutsche Arbeitsfront) devredildi.

Birkaç gün sonra, 10 Mayıs 1933'te, Robert Ley'in yönettiği Alman Emek Cephesi kuruldu. Bir sendika değildi. Çalışanları ve işverenleri bir araya topluyor, grevleri dışlıyor, işçileri gözetim altında tutmaya ve rejime bağlamaya hizmet ediyordu. Hristiyan ve liberal sendikalar da sonraki haftalarda feshedildi ya da Emek Cephesi'ne katılmaya zorlandı.

Kısa süre sonra „Neşe Yoluyla Güç" („Kraft durch Freude") de Emek Cephesi'nin bir parçası oldu. Örgüt, düşük fiyatlarla tatil gezileri, tiyatro ziyaretleri ve spor imkânı sunuyordu. Birçok çalışan için bu, hayatlarının ilk yolculuğuydu. Amaç bir ikame sunmaktı: Kendisine boş zaman hediye edilen kişi, ücret ve çalışma süresi konusunda neden artık söz hakkı olmadığını sormamalıydı.

SPD'nin yasaklanması

Yetki Yasası'na hayır

23 Mart 1933'te Reichstag, hükümete meclis olmadan yasa çıkarma yetkisi veren Yetki Yasası (Ermächtigungsgesetz) hakkında oylama yaptı. Komünist milletvekilleri o sırada zaten tutuklanmış, kaçmış ya da gizlenmişti. SPD, oturumda hazır bulunan gruplar arasında aleyhte oy veren tek grup oldu. Partinin başkanı Otto Wels konuşmasında şöyle dedi: „Özgürlüğümüzü ve hayatımızı bizden alabilirler, onurumuzu değil." („Freiheit und Leben kann man uns nehmen, die Ehre nicht.")

22 Haziran 1933

22 Haziran 1933'te Reich İşçileri Bakanı Wilhelm Frick, SPD'nin her türlü faaliyetini yasakladı. Partinin milletvekilleri sandalyelerini kaybetti. Mal varlığına daha mayısta el konulmuş, gazeteleri ise daha önce yasaklanmıştı. 14 Temmuz 1933'te bunu Yeni Partilerin Kurulmasına Karşı Yasa (Gesetz gegen die Neubildung von Parteien) izledi: NSDAP artık izin verilen tek partiydi.

Böylece 2 Mayıs'ta başlayan süreç tamamlanmış oldu. Çalışanların ne onlar adına pazarlık yapan bir örgütü ne de mecliste onlar adına konuşan bir partisi vardı. Zaten bu adı hak eden bir meclis de artık yoktu.

Özgür temsil olmadan on iki yıl

Sürgünde

Parti yönetiminin bir kısmı yurt dışına giderek çalışmalarını oradan sürdürdü; önce Prag'dan, 1938'den itibaren Paris'ten, 1940'tan itibaren Londra'dan. Sopade adı altında Reich'taki güvenilir kişilerden işletmelerdeki ve mahallelerdeki ruh hâli, ücretler, fiyatlar ve tutuklamalar hakkında

raporlar topladı. Bu „Almanya Raporları" („Deutschland-Berichte") bugün Nasyonal Sosyalizm dönemindeki gündelik hayata ilişkin en önemli kaynaklar arasındadır.

Sendikacılar da sürgüne gitti. Oradan ülkedeki gruplarla ve rejimi tanımayan uluslararası sendika hareketiyle bağlantıyı sürdürdüler. Özellikle genel sekreteri Edo Fimmen yönetimindeki Uluslararası Taşımacılık İşçileri Federasyonu (Internationale Transportarbeiter-Föderation), Reich'ta yasa dışı gruplar kuran demiryolu işçilerini ve denizcileri destekledi. Denizci olarak yabancı limanlara uğrayan biri, ülkede bulunamayan haberleri ve basılı yayınları taşıyabiliyordu.

Ülkede

Kalanlar sürekli gözetim altında yaşadı. Pek çok kadın ve erkek sendikacı, kendilerini ve ailelerini korumak için geri çekildi. Diğerleri küçük çevrelerde teması sürdürdü, haber iletti, tutuklananların yakınları için para topladı. Bu faaliyetlerin her biri hapse, toplama kampına ya da ölüme yol açabilirdi. Binlerce kişi kovuşturmayla uğradı, pek çoğu öldürüldü.

Bazı eski sendikacılar bir darbe planlarına dahildi. 1933'e kadar ADGB yönetiminde bulunan Wilhelm Leuschner, 20 Temmuz 1944 çevresindeki adamlar arasındaydı. Tutuklandı ve Eylül 1944'te idam edildi. Sosyal demokrat ve eski Reichstag milletvekili Julius Leber, Ocak 1945'te idam edildi. Direnişin düşünceleri arasında sonraki dönem için birleşik bir sendika da vardı.

Önder ve maiyet

Rejim çalışma dünyasını kendi anlayışına göre düzenledi. Daha Mayıs 1933'te bir yasa, toplu sözleşme taraflarının yerini alan devlet memurları olarak „Emek Kayyumları"nı („Treuhänder der Arbeit") atadı. Ocak 1934'te bunu Ulusal Emeğin Düzenlenmesi Hakkında Yasa (Gesetz zur Ordnung der nationalen Arbeit) izledi. Yasa, işletme sahibini „işletmenin önderi" („Führer des Betriebes"), çalışanları ise onun „maiyeti" („Gefolgschaft") yaptı. Weimar döneminin seçilmiş işletme konseyleri kaldırılmıştı. Onların yerini yalnızca danışma yetkisi olan güven konseyleri aldı.

Bu güven konseyleri bile yalnızca iki kez, 1934 ve 1935'te seçildi. Sonuçlar rejim açısından görünüşe göre o kadar olumsuz çıktı ki rejim ardından bir daha seçim düzenlemedi. Listeye katılmayan kişi isimlerin üstünü çizabiliyor ya da seçime katılmayabiliyordu; birçok kişi de bunu yaptı.

Haklardan yoksun çalışma

Çalışanlar için sendikasız dönem şu anlama geliyordu: toplu sözleşme görüşmeleri yok, grev hakkı yok, işletmede seçilmiş bir temsil yok. Ücretler pazarlıkla belirlenmek yerine tespit ediliyordu. Şikâyet eden, siyasi açıdan güvenilmez sayılma riskini göze alıyordu. Savaş sırasında buna işgal altındaki ülkelerden milyonlarca kadın ve erkek zorla çalıştırılan işçi eklendi; bunlar çok daha kötü koşullarda çalışmak zorunda kaldı ve çoğu zaman bu yüzden hayatını kaybetti.

Yasağın sonu ve yeniden başlangıç

Savaştan sonra izin

Alman Reich'ının Mayıs 1945'teki yenilgisiyle yasak sona erdi. Eylül 1945'te Müttefik Kontrol Konseyi (Alliiertes Kontrollrat), Yeni Partilerin Kurulmasına Karşı Yasa'yı da açıkça yürürlükten

kaldırdı. Partiler ve sendikalar artık yeniden kurulabiliyordu, ancak yalnızca işgal güçlerinin izniyle. Sovyet bölgesinde askerî yönetim antifaşist partilere ve sendikalara daha Haziran 1945'te izin verdi; batı bölgelerinde bu, 1945 yazı ve sonbaharından itibaren adım adım gerçekleşti. Ekim 1945 tarihli 2 Sayılı Kontrol Konseyi Yasası (Kontrollratsgesetz Nr. 2), NSDAP'yi, alt birimlerini ve bağlı kuruluşlarını, bunların arasında Alman Emek Cephesi'ni feshetti.

SPD yeniden kuruldu. Sovyet bölgesinde Nisan 1946'da, ciddi baskı altında KPD ile birleştirilerek SED'e dönüştürüldü. Batı bölgelerinde bağımsız kaldı.

Birleşik sendika dersi

1933'ten önce sendika hareketi akımlara bölünmüştü: özgür, Hristiyan ve liberal sendikalar yana, çoğu zaman da birbirine karşı duruyordu. Birçok sendikacı, parçalanmadan bu bölünmüşlüğü kendilerini zayıflattığı sonucunu çıkardı. 1945'ten sonra birleşik sendikalar kurdular: bir alandaki bütün çalışanlar için, partiden ve dünya görüşünden bağımsız, mesleklere göre değil sektörlere göre örgütlenmiş tek bir örgüt.

Sovyet bölgesinde, kısa sürede SED'in yönetimi altına giren Özgür Alman Sendikalar Birliği (Freier Deutscher Gewerkschaftsbund) kuruldu. Batı bölgelerinde sendikalar Ekim 1949'da Münih'te Alman Sendikalar Birliği (Deutscher Gewerkschaftsbund) çatısı altında birleşti. Birliğin ilk başkanı, 1933'ten önce de sendikacı olan Hans Böckler oldu.

Bir temel hak

Aynı yıl Temel Yasa (Grundgesetz) yürürlüğe girdi. Temel Yasa'nın 9. maddesinin 3. fıkrası, herkese ve bütün mesleklere çalışma ve ekonomik koşulları korumak ve geliştirmek amacıyla birlik kurma hakkını güvence altına alır. Bu hakkı kısıtlayan ya da engellemeye çalışan anlaşmalar geçersizdir. Temel Yasa'nın anneleri ve babaları bunu 1933–1945 yıllarının deneyimini göz önünde bulundurarak yazdı.

Geriye kalan

Sendikaların parçalanması, nasyonal sosyalist iktidarın son adımlarından biri değil, ilk adımlarından biriydi. Bir toplumu boyunduruk altına almak isteyen, önce çalışanların elinden birlikte kendilerini savunma imkânını alır.

Bu dönemden üç ders çıkarılabilir. Karşı taraf bir örgütün varlığını istemiyorsa, uyum o örgütü korumaz. Bölünme, birlikte daha güçlü olacak olanları zayıflatır. Ve bugün doğal görünen haklar, yani örgütlenme, toplu sözleşme görüşmeleri ve grev hakkı, insanların özgürlükleri ve hayatlarıyla bedelini ödediği bir yenilginin ardından Temel Yasa'da yeniden ve daha sağlam biçimde güvence altına alınmıştır.

Okuma önerileri

- Michael Schneider: Unterm Hakenkreuz. Arbeiter und Arbeiterbewegung 1933 bis 1939. Bonn 1999.
- Michael Schneider: Kleine Geschichte der Gewerkschaften. Ihre Entwicklung in Deutschland von den Anfängen bis heute. Bonn 2000.

- Klaus Schönhoven: Die deutschen Gewerkschaften. Frankfurt am Main 1987.
 - Helga Grebing: Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. Von der Revolution 1848 bis ins 21. Jahrhundert. Berlin 2007.
 - Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Artikel 9 Absatz 3.
-

Şöyle atıf yapılır

Parçalandı ve yeniden kuruldu: 1933'te SPD'nin yasaklanmasından yeniden başlangıca sendikalar, Gewerkschaft Underdog, Fassung 1.0, 30.09.2026, <https://www.gewerkschaft.berlin/tr/blog/par%C3%A7aland%C4%B1-ve-yeniden-kuruldu-sendikalar/rx77tqrg>, abgerufen am 13.10.2026.

Lisans

CC BY-ND 4.0 — Namensnennung, keine Bearbeitung
